

בניין: הבניין הראשי קובייתי, נמוך יחסית (שתי קומות מעל האדמה) ומצופה אבן המחפה על הבטון. למרות צורתו הגיאומטרית הוא משתלב היטב בתוואי הטופוגרפיה. פתחי החלונות צרים ונמוכים, להוציא פתח אנכי בודד, שבסיסו קורת בטון וראשו חיפוי מקושת מבטון. הבניין השני, שמשמאל לכניסה, מתחלק בין דירת השומר (שייעודה הוחלף לימים) ובית כנסת, שלא נדרש בפרוגרמה והוכנס לתכנון ביוזמת רזניק. חצר קטנה ואינטימית, המרוצפת אבן טיפוסית לבתי כנסת עתיקים בירושלים, מפרידה בין שני הבניינים. בית הכנסת, הבנוי מבטון חשוף, מוקף בחומת אבן גלילית קשה ושחומה ליצירת מפגש מרקמים מרתק. תכנונו של רזניק פונקציונלי וגיאומטרי ברוח הזמן, וחומריותו הבוטה נעוית בפשטות צורנית, הנתמכת ואמנה על-ידי טכנולוגיית בנייה עדכנית. החצרות הפנימיות מציפות את החללים הפנימיים, לרבות חדרי השינה, באור טבעי, כאשר המפגש בין אור דרומי וצפוני בחצר מרכז ומחליש את הבוהק הירושלמי העז. קירות האבן החיצוניים חודרים אל פנים המבנה, ויחד עם חיפוי העץ על מעקות הבטון בחדר המדרגות מהווים תשובה חמה לבטון החשוף הקר.

תוכנית האתר Site Plan

מתחם בית החייל - יד לבנים, ירושלים, 1966-70, 1974-78

"המיקום של יד לבנים בקרבת בית החייל הקובייתי ביקש גיאומטריה שונה".¹

בית החייל ע"ש צ'רלס קלור, 1966-70

המזמין: עיריית ירושלים, הוועד למען החייל

תכנון: דוד רזניק

אדריכלים שותפים: ארתור ספקטור, מיכאל עמישר

אדריכלות נוף: ליפא יהלום, דן צור

עיצוב פנים: דורה גד, אריה נוי

עיצוב פנים בית הכנסת: דוד רזניק

(בהשתתפות ארתור ספקטור, מיכאל עמישר)

קונסטרוקציה: אוסקר סירקוביץ

אמנות: אביגדור אריכא (פסיפס קיר), בצלאל שץ

(נר התמיד והפרוכת בבית הכנסת, קיר קרמיקה בחדר האוכל)

ייעוד: בית לחיילים

שטח האתר: 12 דונם; שטח בנוי: 4,327 מ"ר

חומרים: אבן, בטון

סביבה: מתחם בית החייל ויד לבנים בירושלים גובל בשוליו המזרחיים של השטח האורבני שבו חוברים זה לזה מוסדות התרבות והשלטון של המדינה - קמפוס גבעת רם של האוניברסיטה העברית, קריית הממשלה, משכן הכנסת, בית המשפט העליון, מוזיאון ישראל ועוד. המתחם נבנה בשני שלבים: בית החייל במחצית השנייה של שנות ה-60, ויד לבנים במחצית השנייה של שנות ה-70. הבניינים, כמו ייעודם, שונים אך משלימים זה את זה. ההבדלים ביניהם משקפים את השינויים שחלו באדריכלות באותן שנים, במעבר מברוטליזם לפוסט-מודרניזם ניאוגיאומטרי, ואת התפתחות שפתו האדריכלית של רזניק, שבאפיקו רביעוצמה דוברת ניב מקומי המודע לרוחות הזמן המנושבות באדריכלות הבינלאומית.

בית החייל יושב על המורדות המזרחיים של גבעה הצופה אל גן סאקר, על הציר שראשיתו בבנייני האומה וסופו ברחוב בצלאל. הבניין באתר המבצרי-משהו מתפתח-מתפתל מבניינים נמוכים באזור הכניסה לבניינים גבוהים יותר בהמשך, וגדר אבן פראית, המשתלבת בסביבה הסלעית, מסמנת את גבולותיו.

2 התכנון הלא קונוונציונלי של חלל הכניסה, עם עמדת הקבלה-המדועין במרכז מסלול ההליכה והשימוש בעץ במעקה, הושפעו מארנסט רוג'רס, שאותו פגש רוניק כשתכנן את מכון ון-ליר; ראו מלכין, לעיל הערה 1 ל"בית הכנסת המרכזי בקמפוס גבעת רם".

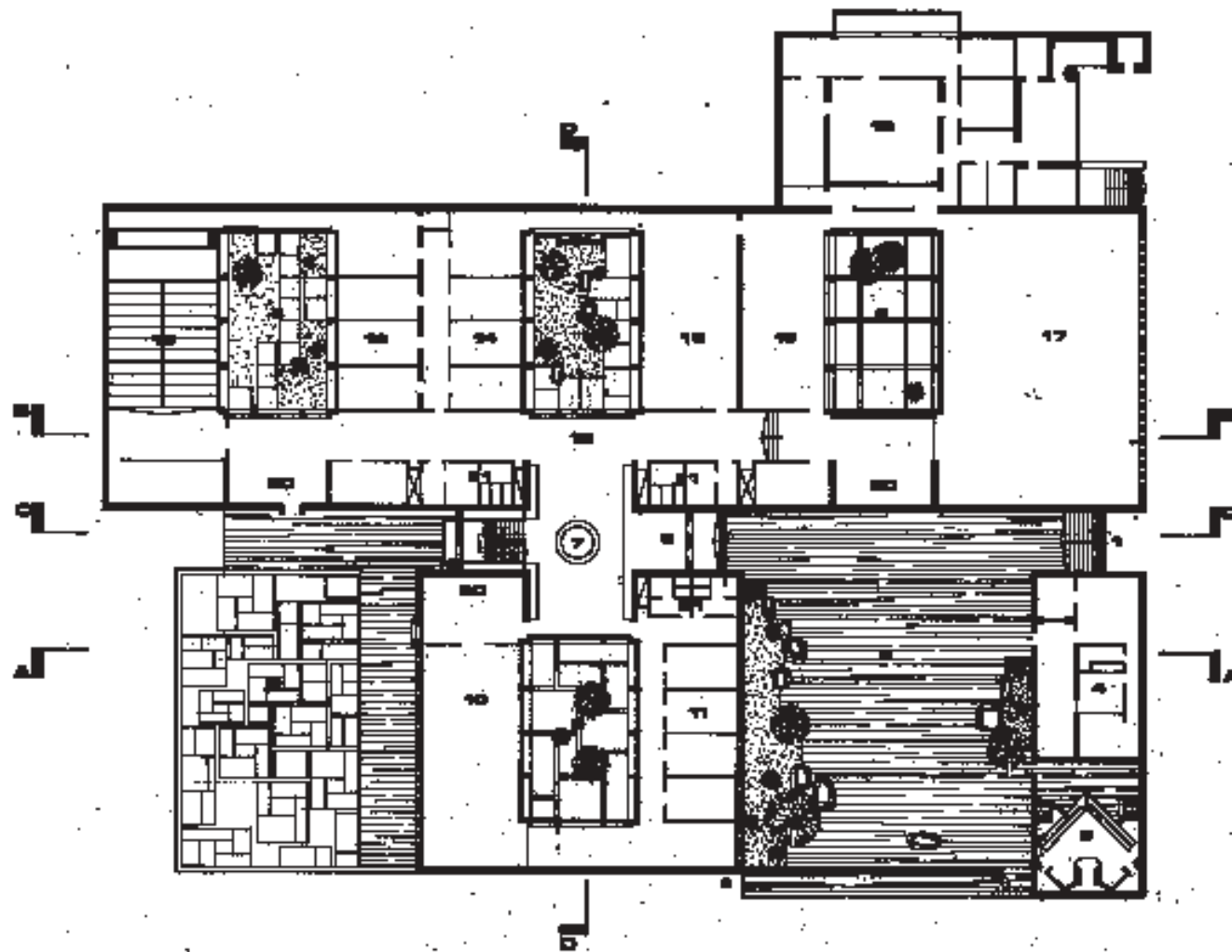
בית הכנסת הקטן מבטא את עקרון ההתכנסות בדמות מבנה מרכזי מחומש ואינטימי, שפאותיו נפגשות בזווית חדה. החלל הזעיר מיועד ל-18 גברים וכעשר נשים בלבד. לעזרת הנשים עולים בגרם מדרגות הנוטע בחצר. בעזרת הגברים מושבי עץ שטוחים המונחים על ספסלי בטון, עם משענת עץ ישרה, צרה וגבוהה הצמודה לקיר הבטון, ששפתה העליונה קעורה כמו הילה הפוכה. במת הבטון המרכזית, המחופה בלוח עץ, ניצבת מתחת למנורה בצורת האות ש. עיצוב החלל והישיבה נעשה, לדברי רוניק, בהשראת ספריית לורנצו דה-מדיצי שתכנן מיכלאנג'לו בפירנצה (1524-34). אור טבעי חודר דרך חריץ בפינת המחומש הפונה אל החצר הקטנה, ודרך פתח צר החוצה את התקרה. את הפרוכת הצרה והארוכה (חמישה מטרים גובהה) עיצב בצלאל שץ ורקמו נשים מבית-לחם. בראשה רקומה האות העברית אל"ף, ובתחתיתה האות ת"ו.

התמצאות: המבקרים מגיעים למתחם ברכב משדרות בן-צבי או ברגל מגן סאקר, ונכנסים לחצר פנימית גדולה שגבולה הדרומי הוא קיר מסיבי של בית החייל. חלונות מלבניים נמוכים וצרים בקיר המסיבי משרדים תחושה מבצירת. מעברה השני תחומה החצר בחומה המקיפה את בית הכנסת ודירת השומר.

הבניין המרכזי משרת שלוש פונקציות עיקריות: קבלת פנים, שינה, ופעילות ספורט וחברה. תוכנית הפנים המקורית, שנבנתה סביב שלוש חצרות פנימיות (אחת מהן נסגרה), מייצרת הצטלבויות אינטימיות של מפגשים מקריים בקהילה מעורבת. במרכז קומת הכניסה ניצב דלפק קבלה עגול, השובר את חלל הכניסה ונותן תחושה חמה של הכנסת אורחים.² מצדו האחד של הדלפק ממוקמים חדר מוזיקה, חצר פנימית ומשרדים. מצדו האחר נמתח רחוב פנימי המוביל לחצרות הפנימיות, מטבח, חדרי אוכל, חדרי קריאה ופנאי, אולם הרצאות וספרייה. הקומה העליונה השקטה, על שני אגפיה, מיועדת לשינה ויש בה 120 מיטות בחדרים המיועדים לארבעה חיילים כל אחד. חדרי השירותים ממוקמים בקצה האגפים. בקומת המרתף מתרכזת פעילות הספורט והחברה, ויש בה גם דיסקוטק, בריכת שחייה סגורה ושק"ם. רוניק ביקש שיהיה זה "בית חלופי", המדיף אווירת תרבות וקהילה.

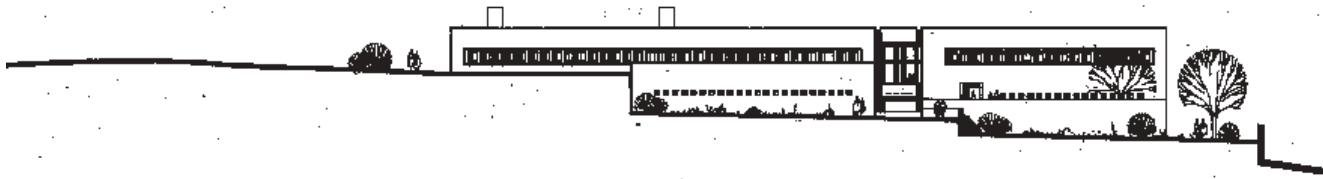
חזית בית הכנסת Synagogue front façade

תוכנית קומת הקרקע Ground floor plan

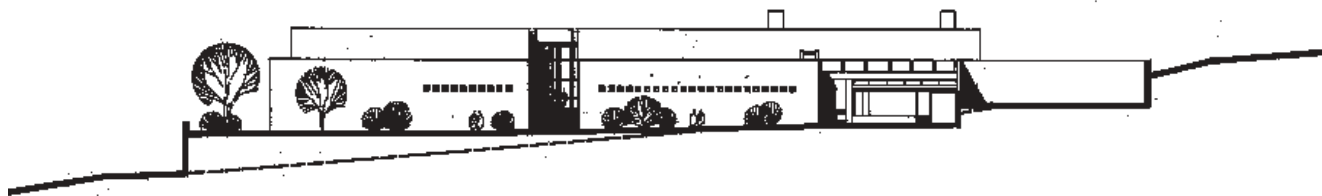
West elevation תרשים חזית מערבית

South elevation תרשים חזית דרומית

East elevation תרשים חזית מזרחית

North elevation תרשים חזית צפונית

View from southeast with a coarse stone wall מראה מדרום־מזרח עם גדר אבן פראית

Charles Clore Soldier's House, 1966-70

Commissioning body: The Jerusalem Municipality and the Association for the Wellbeing of Israel's Soldiers

Architect: David Reznik

Associate architects: Arthur Spector, Michael Amisar

Landscape architects: Lipa Yahalom, Dan Zur

Interior design: Dora Gad, Arie Noy

Synagogue interior design: David Reznik (in collaboration with Arthur Spector and Michael Amisar)

Construction: Oscar Sirkovitch

Art works: Avigdor Arikha (wall mosaic), Bezalel Schatz (the Synagogue's perpetual light and Torah Ark curtain, ceramic wall in the dining hall)

Designation: A house for soldiers

Site area: 12 dunams (3 acres); built-up area: 4,327 sq. m.

Materials: Stone, concrete

Site: The Soldier's House — Yad Labanim Complex in Jerusalem borders on the eastern outskirts of the urban area where the country's cultural and governmental institutions come together — the Givat Ram Campus of the Hebrew University, the Government Precinct, the Knesset, the Supreme Court, The Israel Museum, etc. The complex was constructed in two stages: the Soldier's House in the second half of the 1960s, and Yad Labanim is the second half of the 1970s. The buildings, like their designation, are different yet mutually complementary. Their differences reflect the changes that occurred in architecture during those years, in the transition from brutalism to neo-geometrical postmodernism, and the evolution of Reznik's architectural language, which speaks a local dialect conscious of the currents in international architecture, with powerful restraint.

The Soldier's House is situated on the eastern slopes of the hill overlooking the Sacher Park, on the axis beginning at the Jerusalem Convention Center (Binyanei Ha'uma) and ending on Bezalel Street. Construction in this fort-like site evolves from low-rise structures in the entrance area to high-rise buildings further on, with a coarse stone wall that integrates into the rocky surroundings marking its boundaries.

Project: The main building is a cube-shaped, relatively low (two-stories above ground) concrete structure with stone facing. Despite its geometrical form, it assimilates nicely with the topography. The windows are low and narrow, except for a single vertical opening with a concrete beam as its base and arched concrete facing above. The second building, located left of the entrance, is divided between the watchman's quarters (whose designation was later changed) and a synagogue (not part of the program requirements, but introduced into the plan at Reznik's initiative). A small, intimate courtyard paved with stone typical of ancient synagogues in Jerusalem separates the two buildings. Constructed of exposed concrete (beton brut), the synagogue is surrounded by a wall of hard brown Galilee stone, generating a fascinating encounter of textures.

Reznik's design is functional and geometric in the spirit of the time, and its blatant materiality is met by formal simplicity faithfully supported by state-of-the-art building technology. The inner courtyards inundate the interior spaces, including the bedrooms, with natural light; the confluence of southern and northern light in the courtyard softens and refines the dazzling Jerusalem glare. The exterior stone walls penetrate the interior, and together with the wood-clad concrete staircase banisters, they form a warm reply to the cold, exposed concrete.

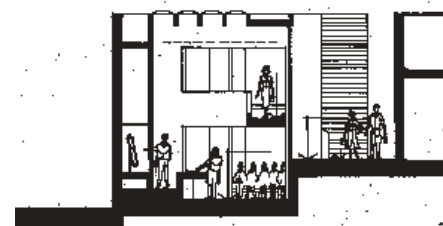
Orientation: Visitors can arrive at the complex either by car from Ben Zvi Boulevard, or by foot through the Sacher Park. They enter an extensive inner courtyard, bounded on the south by the massive wall of the Soldier's House. Narrow, low-lying, rectangular windows in the massive wall convey a feeling of fortification. On its other side the courtyard is bounded by the synagogue and watchman's quarters.

The main building serves three major functions: reception, lodging, sporting and social activities. The original interior plan, constructed around three inner courtyards (one was closed off), generates intimate intersections of random encounters in a mixed community. Installed at the center of the entrance level is a round reception desk that cuts the space, inspiring a warm feeling of hospitality.¹ On one side of the desk there are offices, a music room,

and an interior courtyard. On its other side, an internal pedestrian street leads to the interior courtyards, kitchen, dining rooms, reading and recreation rooms, lecture hall, and library. The quiet upper level, with its two wings, contains the sleeping facilities, with 120 beds in rooms intended for 4 soldiers each. The lavatories are located at the end of each wing. The sports and social activities are centered in the basement, which also houses a discotheque, an indoor swimming pool, and a military canteen service (*shekem*). Reznik wanted the place to be an "alternative home" conveying a sense of culture and a communal atmosphere.

The small synagogue expresses the principle of gathering in the form of an intimate, center-oriented pentagonal structure whose sides meet at acute angles. The tiny space is designed for some eighteen men and ten women only. The women's gallery is reached by a staircase from the yard. The men's area contains flat wooden seats laid on concrete benches; their straight and narrow high wooden back support, concave at the top like an upturned halo, is attached to the concrete wall. The main concrete platform, covered in wood, is situated underneath a lamp in the shape of the Hebrew letter Shin (ש). Design of the interior space and seats was inspired, according to Reznik, by the Medici Library designed by Michelangelo in Florence (1524-34). Natural light filters through a slit in the corner of the pentagon that faces the small yard, and through a narrow aperture in the ceiling. The long, narrow Torah Ark curtain (5 m. high) was designed by Bezalel Schatz and embroidered by women from Bethlehem. The first letter of the Hebrew alphabet, Aleph (א), is embroidered at its top, and the last letter, Tav (ת), at its bottom.

¹ The unconventional design of the entrance, with the reception-information desk at the center of the walking route and the use of wood in the banister, were influenced by Ernesto Rogers whom Reznik met when he designed the Van Leer Institute; see Malkin, n. 1 for "The Hebrew University Synagogue, Givat Ram Campus."

Synagogue: section
בית הכנסת: חתך

Synagogue: elevation drawing
בית הכנסת: רישום חזית

יד לבנים, 78-1974

המזמין: משרד החינוך והתרבות, משרד הביטחון,

משרד הפנים ועיריית ירושלים

תכנון: דוד רוניק

אדריכלים שותפים: ארתור ספקטור, מיכאל עמישר

קונסטרוקציה: אוסקר סירקוביץ

תאורה: קווין מקאליסטר

פיסול סביבתי: בצלאל שץ (אנדרטה בבריכה, שערי ברזל,

נר תמיד, מעקה, קירות תבליט אלומיניום, מזוזה,

טיפוגרפיה באבן), ישראל הדני (פסל זכוכית פריזמטי),

לב סירקין (תבליטים)

טיפוגרפיה: משה שפיצר, בצלאל שץ

ייעוד: הנצחת החיילים, בני ירושלים,

שנפלו במלחמות ישראל

שטח האתר: 7 דונם; שטח בנוי: 626 מ"ר

חומרים: אבן, בטון, אלומיניום מזוהב

סביבה: גיבוש הפרוגרמה לווה בהתלבטות בין טיפולוגיה של "יד לבנים" - שכולה מונומנט הנצחה - לבין "בית יד לבנים", שבאותם ימים היה מין מקבילה של "בית עם". בסופו של דבר הוחלט להתמקד בפונקציית הנצחה, להקים "מבנה תוכן" - יד לחיילי ירושלים שנפלו במלחמות ישראל - ובתוך כך לצמצם עלויות של תחזוקה ומנגנון.³ יד לבנים תוכננה כניגוד משלים לבית החייל, שלצדו היא ממוקמת. הקרבה לבית החייל הקובייתי ביקשה גיאומטריה שונה. רוניק בחר בבסיס של גריד מלבני, שממנו כמו צומחות צורות פירמידליות בגבהים שונים. למרות ההסכמה על "מבנה תוכן" השכיל רוניק לתכנן מונומנט לא מונוליטי, המתפצל ליחידות גיאומטריות המתפרשות בצניעות בשטח. הצורה הפירמידלית המחודדת השולטת בתכנון, שואבת ממבנה האוהל.⁴

בניין: האתר כולו, לרבות הרחבה הפנימית והחיצונית, צופה באבן בסיתות זהה לזה של בית החייל, כדי ליצור זיקה בין הבניינים השונים. משחק האור הטבעי על שיפועי האבן משתנה במהלך היום ותורם לתזוית הגיאומטרית לאורך בסיס האתר המלבני, המאזכר - כך רוניק - אובליסק בגובה 150 מ' שכמו הושכב על הקרקע. "באובליסק יש משהו מטהר הקווים. הגויים עושים אותו אנכי. למה שלא אעשה אותו אופקי, קשור לקרקע?"⁵

השימוש במונחים כמו אוהל זיכרון, אובליסק ופירמידה עוטה על המתחם המחובר בהר, במודע או שלא במודע, מונומנטליות הקושרת את הדימוי החזותי הצנוע עם משקעי הזיכרון הקולקטיבי. המבנים המחודדים החוזרים במינונים משתנים של גובה ונפח, החומות האטומות התוחמות את האנדרטה, הריק המשייט בה - כל אלה תורמים ליראה האופפת את המקום.

התמצאות: בפועל, אתר הנצחה מכיל לא רק חדר זיכרון (במבנה הראשי, הפירמידה הקיצונית הגבוהה שבדרום-מזרח האתר), אלא גם קומת מרתף ובה חדר הרצאות לכחמישים איש, וארכיון. הכניסה לאתר עוברת בין שתי פירמידות נמוכות יחסית ומוליכה לחצר פנימית, המאפשרת פסק זמן להתבוננות פנימית בין עץ זית לספסל אבן. מהחצר הסגופית, שבה הוטבע שם האתר, עוברים דרך שתי פירמידות נוספות לרחבה המיועדת לכ-600 איש. הכיכר סגורה כלפי מערב ופתוחה מזרחה, ואפשר להשקיף ממנה על ירושלים מבעד לאנדרטת צינורות פליז, מעין יער של קני תותח הנוטעים בבריכה, שפיסל בצלאל שץ.

לחדר הזיכרון שבמבנה הראשי נכנסים מהרחבה או מהמפלס התחתון האחורי, דרך שער ברזל (שגם אותו עיצב בצלאל שץ) ופסל זכוכית פריזמטי של ישראל הדני. שני אלה חוצצים בין הפנים לחוץ במשחק כפול של הסתרה והשתקפות. החלל הפנימי של חדר הזיכרון צופה באלומיניום מזוהב, שבתחתיתו נצרכו שמות הנופלים (1,876 היה מספרם ביום חנוכת האתר; היום עולה מספרם על 2,500), באות עברית שעוצבה במיוחד על-ידי שץ והטיפוגרף משה שפיצר. מחדר הזיכרון, שבו ניצב נר התמיד, יורדים במדרגה עגולה, התחומה במעקה ברזל מצופה פליז בעיצובו של שץ, לקומת הקרקע, שבה ממוקמים אולם ההרצאות, הארכיון והמשרדים.

3 את הפרוגרמה התווה טדי קולק, שהעדיף אתר הנצחה על פני מתחם רב-תכליתי עתיר עובדים שתחזוקתו יקרה; ראו צבי לביא, "אתר הנצחה לחללי הבירה ייתכן מחר בטקס ממלכתי", מעריב, 8.5.1987.

4 רוניק טוען שלא הפירמידה היא מקור ההשראה לתכנון אלא האוהל; ראו לביא, שם.

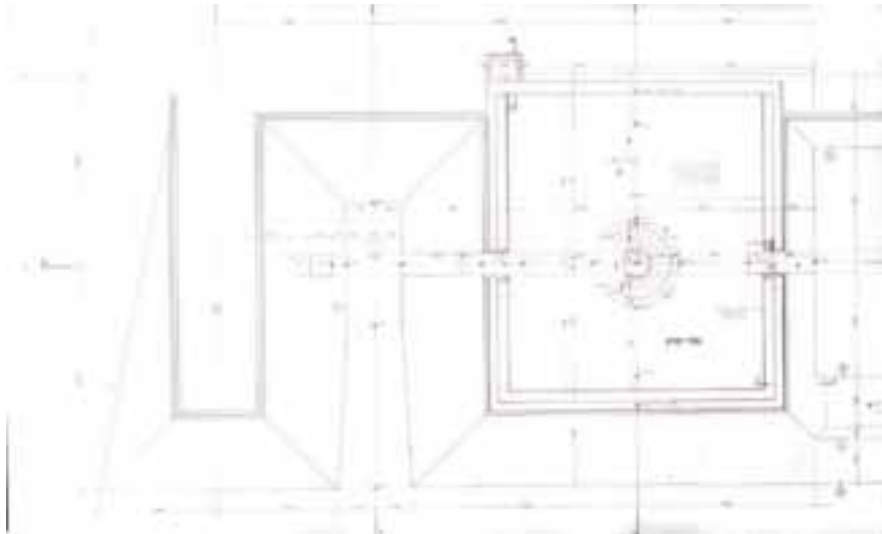
5 ראו מלכין, לעיל הערה 1 ל"בית הנסות המרכזי בקמפוס גבעת רם".

חדר הזיכרון: חתך מזרח/מערב
Memorial Chamber: east/west section

One may enter the memorial chamber in the main building from either the plaza or the rear lower level, through an iron gate (also designed by Bezalel Schatz) and a prismatic glass sculpture by Israel Hadani. These two works of art divide the interior from the exterior in a dual game of concealment and reflection. The memorial chamber interior was clad with anodized aluminum, at the bottom of which the names of the fallen soldiers were etched (1,876 upon the site's inauguration; 2,500 today), in Hebrew lettering designed especially by Schatz and typographer Moshe Shpitzer. From the memorial hall, with its perpetual light, one descends a spiral staircase with a brass plated iron handrail designed by Schatz, to the ground level, where the lecture hall, archive and offices are.

Memorial Chamber: plan חדר הזיכרון: תוכנית

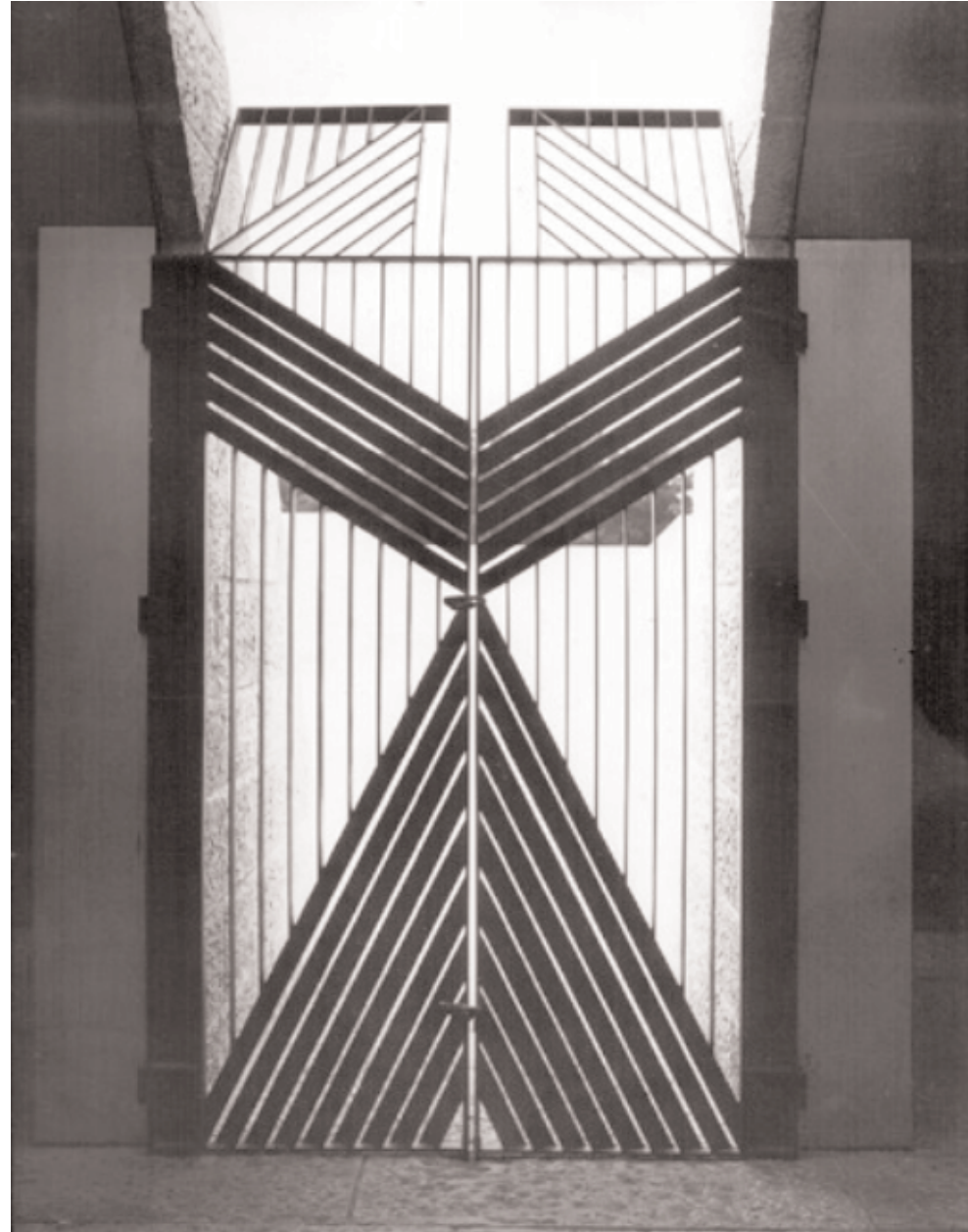

Memorial Chamber: interior
חדר הזיכרון: פנים

Prismatic glass sculpture by Israel Hadani
פסל זכוכית פריזמטי של ישראל הדני

Entrance gate designed by Bezalel Schatz
שער הכניסה בעיצוב בצלאל שץ

The Soldier's House — Yad Labanim (Memorial for Soldiers) Complex, Jerusalem, 1966-70, 1974-78

"The location of Yad Labanim adjacent to the cubic Soldier's House called for a different geometry."¹

Yad Labanim (The Jerusalem Memorial for Soldiers), 1974-78

Commissioning body: The Ministry of Education and Culture, The Ministry of Defense, The Ministry of the Interior, and the Jerusalem Municipality

Architect: David Reznik

Associate architects: Arthur Spector, Michael Amisar

Construction: Oscar Sirkovitch

Lighting: Kevin McAllister

Environmental sculpture: Bezalel Schatz (a monument in the water pool, iron gates, perpetual light, handrail, aluminum reliefs, mezuzah, typography in stone), Israel Hadani (prismatic glass sculpture), Lev Sirkin (reliefs)

Typography: Moshe Shpitzer, Bezalel Schatz

Designation: Commemoration of soldiers, residents of Jerusalem, who had fallen in Israel's wars

Site area: 7 dunams (1.75 acres); built-up area: 626 sq. m.

Materials: Stone, concrete, gold anodized aluminum

Site: Consolidation of the program was accompanied by a deliberation between a commemorative monument and a community center. Eventually it was decided to focus on the commemorative function and construct a "content-minded" building — a memorial for Jerusalem soldiers who had fallen in Israel's wars, thus reducing the costs of upkeep and staff.²

Yad Labanim was designed as a complementary opposite to the adjoining Soldier's House. The proximity to the cube-shaped House

called for a different geometry. Reznik opted for a rectangular grid as the base from which pyramidal forms rise to different heights. Despite the choice of a "content-minded" structure, Reznik masterfully designed a non-monolithic monument, splitting into geometrical units that modestly extend on site. The pointed pyramidal form dominating the plan draws upon the tent shape.³

Project: The entire site, including the internal and external concourse, was faced with hewn stone like that of the Soldier's House in order to create an affinity between the different buildings. The interplay of natural light on the graded stone changes during the day, contributing to the geometric frenzy along the base of the rectangular site, which, according to Reznik, alludes to a 150 m. high obelisk, placed on the ground horizontally, as it were. "The obelisk is typified by a purity of lines. The gentiles make it vertical. Why don't I make it horizontal, tied to the ground?"⁴

The use of such terms as "memorial tent," "obelisk" and "pyramid" inspire the complex entrenched in the mountain, whether consciously or not, with a monumentality, linking its modest visual image with the emotional burden of collective memory. The pointed structures recurring in varying doses of height and volume, the impervious walls defining the monument, and the void shrouding it — all these contribute to the awe engulfing the place.

Orientation: In effect, the commemoration site contains not only a memorial chamber (in the main structure, the last high pyramid on the southeast side of the site), but also a basement with a lecture hall that can hold approximately fifty people, and an archive. Entrance to the site is through two relatively low pyramids, leading to an inner courtyard, which, in turn, allows for a moment of introspection between an olive tree and a stone bench. From the ascetic yard, where the name of the site has been imprinted, one passes through two additional pyramids into a plaza designed to accommodate approximately 600 people. The plaza is closed from the west and opens eastward, providing a view of Jerusalem through a monument of brass pipes, a forest of gun barrels rooted in the pool, by sculptor Bezalel Schatz.

1 Reznik in a conversation with the writer, May 2000.

2 The program was outlined by Teddy Kollek who preferred a commemorative site to a high-maintenance, multi-purpose complex with numerous employees: see Zvi Lavie, "A Commemoration Site for the Capital's Fallen Soldiers will be Inaugurated Tomorrow in a Formal Ceremony," *Maariv*, 8 May 1987 [Hebrew].

3 Reznik maintains that the source of inspiration for the design was not the pyramid but the tent; see Lavie, *ibid.*

4 See Malkin, n. 1 for "The Hebrew University Synagogue, Givat Ram Campus."

Monument in a water pool designed by Bezalel Schatz אנדרטה בבריכה בעיצוב בצלאל שץ